

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 9 mars 1940 kl. 11 f. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om sammanförande av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag.

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft de inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 53 i första kammaren av herr *Sam Larsson m. fl.* och nr 97 i andra kammaren av herr *Österström m. fl.*, vari hemställes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande sättet för ett sammanförande av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag samt framläggande av förslag härom till 1941 års riksdag».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Allmänna politiska och kommunala val förrättas numera vart fjärde år på så sätt, att de ordinarie andrakammarvalen omväxla med landstingsmannavalen och de primärkommunala valen med två års mellanrum. Denna regel är det slutliga resultatet av det reformarbete i syfte att nedbringa antalet valrörelser, som påbörjades vid 1917 års riksdag. Vid den utredning i ämnet, som i anledning av en av samma riksdag beslutad skrivelse till Kungl. Maj:t då företogs, övervägdes jämväl frågan om sammanförande till hösten ett och samma år av ordinarie andrakammarval och landstingsmannaval. Flerparten av de i frågan hörda myndigheterna avstyrkte emellertid en dylik anordning. I proposition (nr 261) i ämnet till 1918 års lagtima riksdag uttalade sig även vederbörande föredragande departementschef häremot. Jämväl riksdagen anslöt sig till denna mening.

Samma ståndpunkt har även härefter vidhållits av riksdagen. Sålunda avslog denna senast åren 1935 och 1937, med bifall till vad konstitutionsutskottet hemställt i ämnet, motionsvis väckta förslag om sammanförande av landstingsmannavalen med ordinarie andrakammarval till en förrättning vart fjärde år.

Konstitutionsutskottet framhöll år 1935 i sitt avstyrkande utlåtande (nr 7) i frågan, att vissa av de synpunkter, som anförts till stöd för förslaget, icke torde kunna fränkännas betydelse. Emellertid kunde enligt utskottets mening avgörande erinringar resas däremot. I viss omfattning gjorde sig sålunda även andra synpunkter gällande vid landstingsmannavalen än vid andrakammarvalen. Sannolikhet föreläge för att denna olikhet skulle försvinna genom ett

sammanförande av de båda slagen av val till en gemensam valförrättning Vidare kunde en viss tillfällig folkstämning göra sig gällande och trycka sin prägel på ett val, vilket kunde vara mindre lyckligt redan då det gällde ett enda val. Detta bleve i ännu högre grad fallet, då det vore fråga om samtliga de val, som direkt eller indirekt vore utslagsgivande för riksdagens sammanställning. Förslagets realiserande skulle vidare medföra den olägenheten, att den förskjutning inom väljarkåren, som under loppet av fyra år kunde inträffa, icke utan en upplösning av andra kammaren med säkerhet kunde konstateras under hela denna tid. Det vore enligt utskottets mening också av värde, att urväljarna till riksdagen icke alltför sällan sattes i tillfälle att delta i val av rikspolitisk betydelse. Eljest föreläge fara för att hos dem skapades likgiltighet för det politiska livet, ett förhållande som icke kunde vara till gagn för ett demokratiskt statsskick. Ett sammanförande av landstingsmannavalen med andrakammarvalen skulle dessutom kunna leda till att första kammarens konstitutionella ställning undergrävdes. Detta kunde inträffa i viss omfattning redan genom att landstingsmannavalen förlorade sin särprägel i förhållande till andrakammarvalen, men i ännu högre grad genom att principen om första kammarens successiva förnyelse allvarligt skulle kunna rubbas. En regering, som haft framgång vid de samtidigt förrättade valen, skulle nämligen kunna frestas att upplösa första kammaren i syfte att stärka sitt parlamentariska underlag.

År 1937 framhöll konstitutionsutskottet (utlåtande nr 6) i samma fråga bl. a., att utskottets ståndpunkt från år 1935 alltjämt ägde fog för sig. Den kunde numera också stödja sig på vissa nytillkomna omständigheter. Sålunda hade landstingsmänna- och stadsfullmäktigevalen år 1936 obligatoriskt sammanförts till en och samma valdag, en reform som ännu icke prövats till sina praktiska verkningar. Vidare förelåg ett vilande grundlagsförslag, enligt vilket elektorsinstitutionen skulle avskaffas och första kammarens ledamöter åter väljas jämväl av stadsfullmäktige i de städer, som icke deltaga i landsting. Genomfördes denna grundlagsreform och sammanfördes, på sätt som föreslagits, endast landstingsmannavalen med andrakammarvalen, bleve följderna att stadsfullmäktigevalen i de större städerna, vilka skulle få betydelse för första kammarens sammansättning, fortfarande komme att förrättas annat år än de båda förstnämnda, till en valförrättning sammanförda valen. Syftemålet med det framförda förslaget skulle därför icke fullständigt nås utan att även dessa stadsfullmäktigeval omfattades av reformen och sålunda frigjordes från sambandet med övriga primärkommunala val.

Enligt utskottets mening hava några nya synpunkter, som skulle kunna motivera ett förändrat ståndpunktstagande från riksdagens sida i den föreliggande frågan om sammanförande av landstingsmannavalen med de ordinarie andrakammarvalen, icke anförts i motionerna. Däremot kunna vissa nytillkomna omständigheter anföras emot det förevarande förslaget. Sålunda

har den år 1936 genomförda reformen om obligatoriskt sammanförande av landstingsmänna- och stadsfullmäktigeval till en förrättning numera prövats till sina praktiska verkningar och befunnits ändamålsenlig. Vidare har elektorsinstitutionen för val av förstakammarledamöter i de större städerna, som ej deltaga i landsting, avskaffats i samband med upphävande av bestämmelserna om den förhöjda rösträttsåldern vid landstingsmannavalen. Förstakammarvalen hava härigenom helt återförts till kommunalt verksamma korporationer: till landstingen och stadsfullmäktige i de större städerna. Syftemålet med det framförda förslaget skulle därför — något som motionärerna synas hava förbisett — icke kunna uppnås utan att antingen även stadsfullmäktigevalen i dessa större städer löstes från sitt nuvarande samband med övriga primärkommunala val och sammanfördes med andrakammarvalen eller den så sent som år 1937 avskaffade elektorsinstitutionen återinfördes. Ingendera av dessa vägar kan emellertid förordas. Utskottet får därför avstyrka bifall till det framlagda förslaget och hemställer alltså,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 mars 1940.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar *Hallén, Oscar Gottfrid Karlsson, Per Andersson, Karl Bodin*, Hagström, Karl August Johanson, Nils Andersson, Öman, Härdin, Söderkvist, Albertsson, Andersson* i Igelboda, *Arnemark, Nordström* i Torsby, *Eriksson* i Toftered*, *Nilsson* i Göteborg, *Nolin, Norén, Wolgast* och *Annér*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Söderkvist, Albertsson* och *Annér*, vilka anfört följande:

»Utvecklingen har resulterat däri, att landstingsmannavalen numera givas politisk karaktär. Bästa beviset härför är, att landstingsvalsreglerna föga skilja sig från de, vilka föregå andrakammarvalen. Vid sådant förhållande synes det — såsom också i motionerna framhäves — vara rationellt att sammanföra andrakammar- och landstingsmannavalen. Härigenom vinnes

också den beaktansvärda fördelen, att de rent kommunala valen friläggas från det politiska inflytandet deras förrättande samtidigt med landstingsmannavalen nu utövar. Ty normerande för ställningstagandet vid nu ifrågasvarande val äro rätteligen rent lokala förhållanden. Därvid förekomma icke till avgörande några lagstiftningsspörsmål eller ekonomiska frågor av annan räckvidd än den, som avgränsas av den egna kommunens intressen. På det kommunala området förekomma i de allra flesta fall ärenden av helt annan innebörd än de, som äro kartlagda på de politiska partiprogrammen. Det vore därför, enligt vår mening, till betydande gagn, därest en sådan ordning skapades att de kommunala valen bleve vad de egentligen böra vara.

Det har gentemot den i motionerna påyrkade anordningen invänts bland annat, att det ur demokratisk synpunkt vore otjänligt att så lång tid som fyra år förflöte mellan varje gång folkmeningen finge taga sig uttryck i ett politiskt val. Till bemötande härav bör påpekas, att den politiska utvecklingen i vårt land under normala förhållanden kännetecknas av en ganska framträdande kontinuitet, vadan den sekundära gradmätare på denna utveckling, som landstingsvalen utgöra, icke synes behöva anlitas. Däremot är det att befara, att allt för tätt återkommande politiska val, utan att frågor av genomgripande betydelse därvid påkalla uppmärksamhet, leda till, att väljarna endast med användande av konstlad stimulans i olika former kunna förmås att deltaga däri.

Därest en exceptionell situation nödvändiggör medborgarnas hörande är möjlighet därtill beredd genom upplösande av och nyval till andra kammaren, en möjlighet, som vid uppkommande behov förvisso bliver utnyttjad oavsett landstingsmannavalen och deras resultat. Ty landstingsmannavalen kunna bliva dock aldrig utslagsgivande i sådan grad, att stora politiska förändringar grundas därpå.

Utskottet har såsom nytt skäl för avstyrkande av motionerna bland annat anfört den nya ordning, som införts beträffande städer, vilka ej deltaga i landsting, och varigenom valet av förstakammarledamöter där lagts hos stadsfullmäktige. Denna invändning äger giltighet endast om man anser, att en hela landet omfattande reform kan spärras av en valordning, gällande blott för dessa städer. Vi kunna icke tillägna oss denna mening och framhålla, att den utredning, motionärerna påyrka, naturligtvis också bör få till uppgift att föreslå en ordning, varigenom den ovan uttryckta principen jämväl i vad avser städer, som ej deltaga i landsting, gives tillbörligt uttryck.

Av dessa skäl yrka vi, att riksdagen bifaller motionerna nr 53 i första och 97 i andra kammaren.»